

Lietuvos Respublikos Valstybės Kontrolė
IŠVADA
dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės ataskaitos apie valstybės
skolą 2000 metais

PRATARMĖ	2
1. ATASKAITOS APIE VALSTYBĖS SKOLĄ BEI VALSTYBĖS SKOLOS KITIMO PER 1996–2000 METUS BENDRA CHARAKTERISTIKA.....	2
2. VALSTYBĖS GRYNOMO SKOLINIMOSI LIMITO BEI KITŲ SKOLOS RODIKLIŲ LAIKYMOSI VARTINIMAS.....	7
3. IŠLAIDŲ, SUSIJUSIŲ SU VALSTYBĖS SKOLOS APTARNAVIMU, VERTINIMAS.....	8
4. VALSTYBĖS KONTROLĖS PASTABOS DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS SKOLOS 2000 M. ATASKAITOS PAGAL SKOLOS PRIEMONĖS TIPĄ	8
5. PASTABOS DĖL VALSTYBĖS SKOLOS VALDYMO	9
6. VALSTYBĖS KONTROLĖS SIŪLYMAI.....	10
7. BENDROJI NUOMONĖ.....	10

PRATARMĖ

Valstybės kontrolė, vykdydama Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatymo 11 straipsnio 2 dalies reikalavimą ir Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymo 10 straipsnyje apibrėžtas Valstybės kontrolės funkcijas, įvertino Lietuvos Respublikos Vyriausybės parengtą Lietuvos Respublikos valstybės skolos 2000 m. ataskaitą pagal skolos priemonės tipą ir kartu su Išvada dėl Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto įvykdymo apyskaitos (toliau tekste - Apyskaita) teikia Lietuvos Respublikos Seimui Išvadą dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės ataskaitos apie valstybės skolą 2000 metais (toliau tekste - Išvada).

Valstybės kontrolė, analizuodama 2000 metų valstybės skolos duomenis, naudojosi ne tik Apyskaitos, bet ir Finansų ministerijos, Statistikos departamento informacine ir analitine medžiaga, taip pat savo atliktų tikrinimų metu surinktais duomenimis, kaip valdoma valstybės skola Finansų ministerijoje, kitose ministerijose ir valdymo įstaigose. Valstybės kontrolė Finansų ministerijoje taip pat patikrino valstybės skolos aptarnavimo išlaidoms 2000 metų valstybės biudžete numatytų ir skirtų lėšų atskaitomybę, grynojo skolinimosi limito laikymąsi, Vyriausybės vertybinių popierių leidimą pagal Valstybės skolos įstatymu nustatytą tikslinę paskirtį ir valstybės skolos registrų tvarkymą.

Išvadą sudaro:

1. Ataskaitos apie valstybės skolą bei valstybės skolos kitimo per 1996-2000 metus bendra charakteristika.
2. Valstybės grynojo skolinimosi limito bei kitų skolos rodiklių laikymosi vertinimas.
3. Išlaidų, susijusių su valstybės skolos aptarnavimu, vertinimas.
4. Valstybės kontrolės pastabos dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės pateiktos valstybės skolos 2000 m. ataskaitos pagal skolos priemonės tipą.
5. Pastabos dėl valstybės skolos valdymo.
6. Valstybės kontrolės siūlymai.
7. Bendroji nuomonė.

Tikrinimai buvo atliekami remiantis pagrindiniais Tarptautinės aukščiausiųjų audito institucijų organizacijos audito standartais, Valstybės kontrolės 2001 metų tikrinimų vykdymo programa ir kitų tikrinimų programomis.

2000 metais Finansų ministerija, vykdydama Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatymą bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimus dėl valstybės skolinių įsipareigojimų bei skolinimosi politikos ir atsižvelgdama į Valstybės kontrolės siūlymus, pašalino daugelį trūkumų, nurodytų išvadose dėl 1997-1999 metų valstybės skolos.

Valstybės kontrolė Lietuvos Respublikos Seimui bei kitoms institucijoms išvadas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės ataskaitų apie valstybės skolą teikia kasmet nuo 1996 metų.

1. ATASKAITOS APIE VALSTYBĖS SKOLĄ BEI VALSTYBĖS SKOLOS KITIMO PER 1996–2000 METUS BENDRA CHARAKTERISTIKA

Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatymo 3 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad valdant valstybės skolą Lietuvos Respublikos Vyriausybei atstovauja Finansų ministerija, o šio straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad Finansų ministerija privalo tvarkyti valstybės skolos apskaitą ir atskaitomybę, registruoti visas vidaus ir užsienio paskolas, paskolas su valstybės garantija ir kitus skolinius įsipareigojimus. Valstybės skolos įstatymo 3 straipsnio 7 dalyje numatyta, kad valstybės skola gali būti išreikšta paskolų sutartimis, valstybės garantijomis, vertybiniais popieriais bei kitais įsipareigojamaisiais skolos dokumentais. Šio įstatymo 11 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė, pasibaigus biudžetiniams metams, kartu su Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto įvykdymo apyskaita privalo pateikti Seimui ataskaitą apie valstybės skolą.

Valstybės skolos ataskaitos forma ir turinys įstatymais ir įstatymus lydinčiais aktais iki šiol nenustatytas. Šią problemą Valstybės kontrolė nurodė ir savo išvadose dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės ataskaitų apie valstybės skolą 1997-1999 metais.

Taip pat nenustatyti ir valstybės skolos vertinimo kriterijai (valstybės skolos sudedamosios dalys). Lietuvos Respublikos valstybės skolos 2000 m. ataskaita pagal skolos priemonės tipą (toliau tekste – Ataskaita) parengta vadovaujantis Lietuvos Respublikos finansų ministro 2000-03-13 įsakymu Nr.56 “Dėl valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų įvykdymo suvestinės atskaitomybės sudėties” patvirtinta forma, kurios pavadinimas - “Valstybės skolos ataskaita pagal priemonių tipą” neatitinka Valstybės skolos įstatyme nurodytojo - “Ataskaita apie valstybės skolą”.

Valstybės kontrolė vertina šią Vyriausybės pateiktą Ataskaitą:

**Lietuvos Respublikos valstybės skolos 2000 m. ataskaita
pagal skolos priemonės tipą**

	1999-12-31	2000-12-31	(tūkst. Lt) Skolos pokytis per 2000 metus
I. Visa valstybės skola (II+III)	12.069.448	12.724.702	655.254
II. Tiesioginė skola (1+2)	9.566.538	10.541.746	975.209
1. Vidaus skola	2.151.162	2.761.991	610.830
Ilgalaikiai įsipareigojimai	1.039.134	1.711.946	672.813
1.1. obligacijos	966.838	1.433.028	466.190
1.2. paskolos	72.296	65.061	-7.235
1.3. kiti įsipareigojimai	-	213.857	213.857
Trumpalaikiai įsipareigojimai	1.112.028	1.050.045	-61.983
1.4. išdo vekseliai	1.112.028	1.050.045	-61.983
1.5. paskolos	-	-	-
1.6. kiti įsipareigojimai	-	-	-
2. Užsienio skola	7.415.376	7.779.755	364.379
Ilgalaikiai įsipareigojimai	7.270.172	7.779.755	509.583
2.1. obligacijos	2.893.520	3.944.415	1.050.895
2.2. paskolos	4.376.652	3.835.340	-541.312
2.3. kiti įsipareigojimai	-	-	-
Trumpalaikiai įsipareigojimai	145.204	-	-145.204
2.4. išdo vekseliai	45.204	-	-45.204
2.5. paskolos	100.000	-	-100.000
2.6. kiti įsipareigojimai	-	-	-
III. Netiesioginė skola (3+4)	2.502.910	2.182.956	-319.954
3. Vidaus skola	203.026	65.431	-137.595
3.1. ilgalaikės paskolos	99.134	54.252	-44.883
3.2. trumpalaikės paskolos	103.892	11.179	-92.713
4. Užsienio skola	2.299.884	2.117.525	-182.359
4.1. ilgalaikės paskolos	2.052.844	2.027.737	-25.107
4.2. trumpalaikės paskolos	247.040	89.787	-157.253

Pastaba: Ataskaita pasirašyta Lietuvos Respublikos finansų ministro Jono Liongino ir Valstybės skolos valdymo departamento direktoriaus pavaduotojos Daivos Kamarauskiėnės.

Atskiro aiškinamojo rašto dėl Valstybės skolos ataskaitos Lietuvos Respublikos Vyriausybė nepateikė (prie 2000 metų apyskaitos dėl Lietuvos valstybės ir savivaldybių biudžetų vykdymo 2000 metais pridėtame Aiškinamajame rašte yra skyrius "Valstybės skola").

Šioje Ataskaitoje valstybės skola skirstoma į tiesioginę ir netiesioginę (paskolos su valstybės garantija) vidaus ir užsienio skolą, kuri savo ruožtu pagal trukmę skirstoma į ilgalaikę ir trumpalaikę.

Lietuvos Respublikos valstybės skolos 2000 m. ataskaitoje pagal skolos priemonės tipą nurodyta, kad visa valstybės skola 2000-12-31 sudaro 12724702 tūkst. Lt, jos pokytis per 2000 metus – 655254 tūkst. Lt, tai yra visa valstybės skola padidėjo 5,43 procento (palyginimui – per 1996 metus skola padidėjo 56,1 procento, per 1997 metus - 10,44 procento, per 1998 metus – 19,02 procento ir per 1999 metus – 25,5 procento). Per Valstybės kontrolės stebimą laikotarpį valstybės skola nuolat augo ir 2000-12-31 buvo 1,74 karto didesnė nei 1996-12-31 (7313986 tūkst. Lt).

Pagrindiniu valstybės skolos 2000 metais padidėjimo veiksniu tapo padidėjusi vidaus skola (20,1 procento): tiesioginė vidaus skola padidėjo 610829 tūkst. Lt (28,4 proc.), valstybės užsienio skola - 182020 tūkst. Lt (1,87 proc.), iš jos tiesioginė užsienio skola sudarė 364379 tūkst. Lt (4,91 proc.).

Pirmą kartą nuo 1996 metų nustatytas užsienio skolos lyginamojo svorio nuo visos valstybės skolos (77,78 proc.) sumažėjimas (iki 2000 metų užsienio skolos lyginamasis svoris visoje valstybės skoloje nuolat augo ir 1999-12-31 pasiekęs 80,49 proc.). Tai rodo gerėjančią padėtį vidaus finansų rinkoje.

Per 2000 metus pakito ir valstybės skolos pagal priemonės tipą struktūra:

Į valstybės vidaus tiesioginės skolos ilgalaikius įsipareigojimus 2000 metais įtraukta (eilutėje "kiti įsipareigojimai") 213 875 tūkst. Lt (į 1997-1999 metų ataskaitas šie įsipareigojimai nebuvo įtraukiami) vadovaujantis 1998-05-12 Lietuvos

Respublikos valstybės vidaus skolos piliečiams, turintiems teisę į kompensaciją pinigais už valstybės išperkamą žemę, miškus ir vandens telkinius, pripažinimo ir padengimo įstatymu Nr.VIII-727 ir 1998-12-17 Lietuvos Respublikos valstybės vidaus skolos specialios paskirties akcinei bendrovei "Lietuvos energija", specialios paskirties šilumos tinklų akcinėms bendrovėms ir akcinei bendrovei "Lietuvos dujos" pripažinimo ir padengimo įstatymu Nr.VIII-981 bei juos lydintiais Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais.

Per 2000 metus gražinus užsienio kreditoriams trumpalaikes paskolas (100000 tūkst. Lt) bei išpirkus izdo vekselius (45204 tūkst. Lt), valstybės skolos užsienio trumpalaikių tiesioginių įsipareigojimų 2000-12-31 neliko.

Per 2000 metus labai išaugo Vyriausybės vertybinių popierių (obligacijų), išleistų litais, apimtys – padidėjo 466 90 tūkst. Lt, arba 48,22 procento, tačiau sumažėjo (5,57 proc.) izdo vekselių ir taupymo lakštų, išleistų litais, apimtys bei vidaus paskolos (skola akcinei bendrovei Lietuvos taupomajam bankui, susidariusi dėl buvusios TSRS Taupomojo banko nusavintų indėlių gražinimo) – 10,01 procento.

Valstybės skolos valdymo rizikos mažinimo tikslais buvo ilginama valstybės skolinių įsipareigojimų trukmė. Visa ilgalaikė skola 2000-12-31 sudarė 11573690 tūkst. Lt, arba 90,95 procento (padidėjimas per 2000 metus – 1112406 tūkst. Lt, arba 10,63 proc.) visos valstybės skolos, trumpalaikė skola – 1151012 tūkst. Lt, arba 9,05 procento (sumažėjimas per 2000 metus - 457152 tūkst. Lt, arba 28,43 proc.). Didžiąją trumpalaikės skolos dalį sudarė Vyriausybės vertybiniai popieriai, išleisti vidaus rinkoje. Tai laikytina teigiamu valstybės skolos rodikliu.

Visa valstybės vidaus skola (išreikšta litais) 2000-12-31 buvo 2827422 tūkst. Lt, iš jos valstybės tiesioginė vidaus skola (Vyriausybės vertybinių popierių, išleistų litais, emisijos ir vidaus paskolos) – 2761991 tūkst. Lt ir netiesioginė (valstybės garantijos paskoloms, suteiktoms litais) – 65431 tūkst. Lt.

Visa valstybės užsienio skola (skola, išreikšta užsienio valiuta) 2000-12-31 buvo 9897280 tūkst. Lt, iš jos valstybės tiesioginė užsienio skola – 7779755 tūkst. Lt ir netiesioginė – 2117525 tūkst. Lt.

Nuo 1996 metų nuo 17,17 procento iki 17,15 procento (2000-12-31 duomenys) sumažėjo netiesioginės valstybės skolos (paskolos su valstybės garantija) lyginamasis svoris visoje valstybės skoloje. Didžiąją šios skolos dalį sudaro netiesioginė valstybės užsienio skola (97 proc.).

Visos valstybės skolos, taip pat vidaus bei užsienio skolos kitimo, skolos ir BVP (bendrojo vidaus produkto) santykio, netiesioginės skolos dinamika pateikta 1-3 diagramose.

Valstybės vidaus skola per 1995-2000 metus kito nežymiai (tik 1996 metais ji padidėjo 1122706 tūkst. Lt, arba 88,41 proc., ir 2000 metais buvo 2827422 tūkst. Lt (padidėjimas - 20,1 proc.). Santykinis pokytis per 1995-2000 metus buvo 113,17 procentų. Valstybės užsienio skola per tą patį laikotarpį augo nuolat ir iki 2000-12-31 ji išaugo iki 194,64 procento. Labiausiai valstybės užsienio skola pakito per 1997 metus - padidėjo 43,34 procento (įtakos turėjo Vyriausybės vertybinių popierių išleidimas užsienio rinkose) bei per 1999 metus - padidėjo 44,2 procento (pagrindinis veiksnys – AB "Mažeikių nafta" pagal investicijų sutartį suteiktos paskolos).

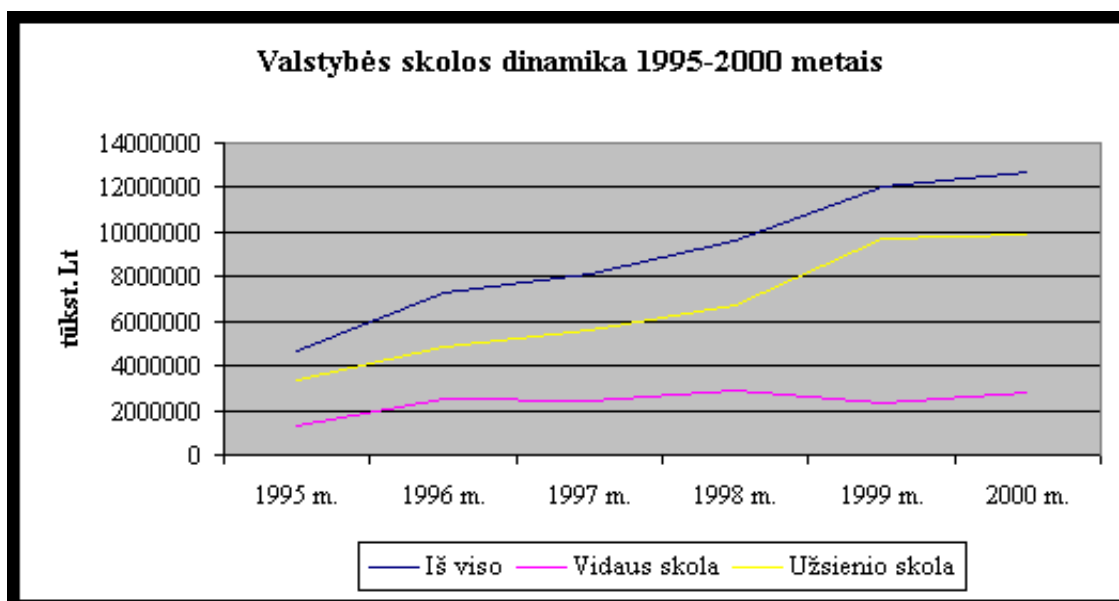

Diagrama 1

Netiesioginė valstybės skola per Valstybės kontrolės stebimą laikotarpį (1996-2000 m.) augo nuolat, tačiau per 2000 metus ji turėjo tendenciją mažėti (sumažėjo 319954 tūkst. Lt, arba 12,8 procento). Šis rodiklis laikytinas teigiamu, nes tai rodo, kad valstybė suteikia mažiau savo garantijų ūkio subjektams, gaunantiems paskolas. Kartu pažymėtina, kad per visą šį minimą laikotarpį sumažėjo valstybės netiesioginės skolos dalis visoje skoloje.

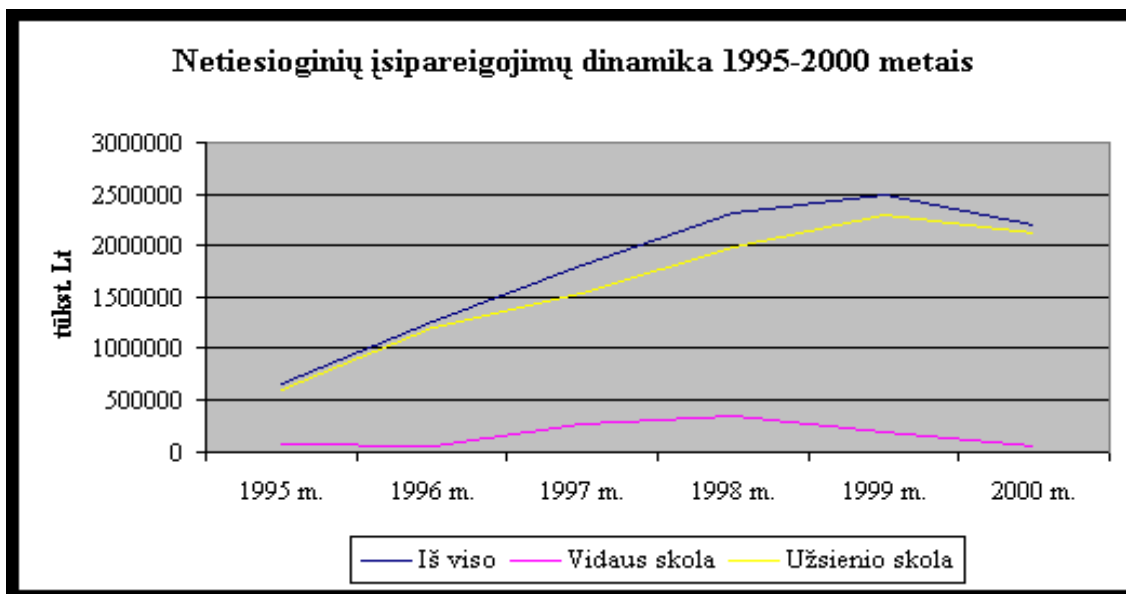

Diagrama 2

Per laikotarpį nuo 1996 metų nustatytas sąlyginis visos valstybės skolos augimas lyginant ją su atitinkamų metų bendroju vidaus produktu: 1996 metais valstybės skola sudarė 23,17 procento, 1997 metais – 21,07 procento, 1998 metais – 22,36 procento, 1999 metais – 28,30 procento ir 2000 metais – 28,32 procento. Šio rodiklio augimas rodo didėjančią skolos naštą šalies ūkiui.

Valstybės kontrolė taip pat įvertino ir valstybės skolinių įsipareigojimų grąžinimą 2001–2030 metais.

Bendras valstybės įsiskolinimas už paskolas, gautas iki 2001-06-30, – 19937,96 mln. Lt (į šią sumą įtrauktas ir palūkanų mokėjimas), iš jos užsienio skola – 14721,84 mln. Lt (73,84 proc.), vidaus skola – 5216,12 mln. Lt (4 diagrama).

Valstybės kontrolės turimais duomenimis, didžiausią valstybės skolinių įsipareigojimų dalį (3741,8 mln. Lt) reikės padengti 2002 metais - grąžinti 2855,48 mln. Lt paskolų ir sumokėti 886,32 mln. Lt palūkanų.

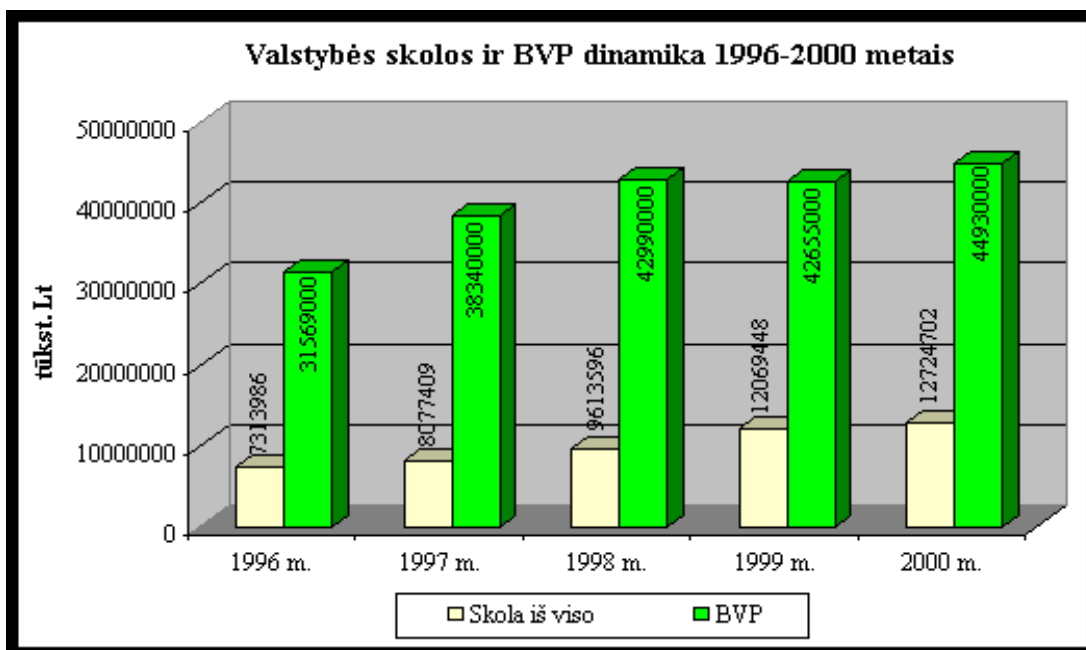

Diagrama 3

Nuo 2003 metų grąžintinos sumos už valstybės skolinius įsipareigojimus mažėja (4 diagrama).

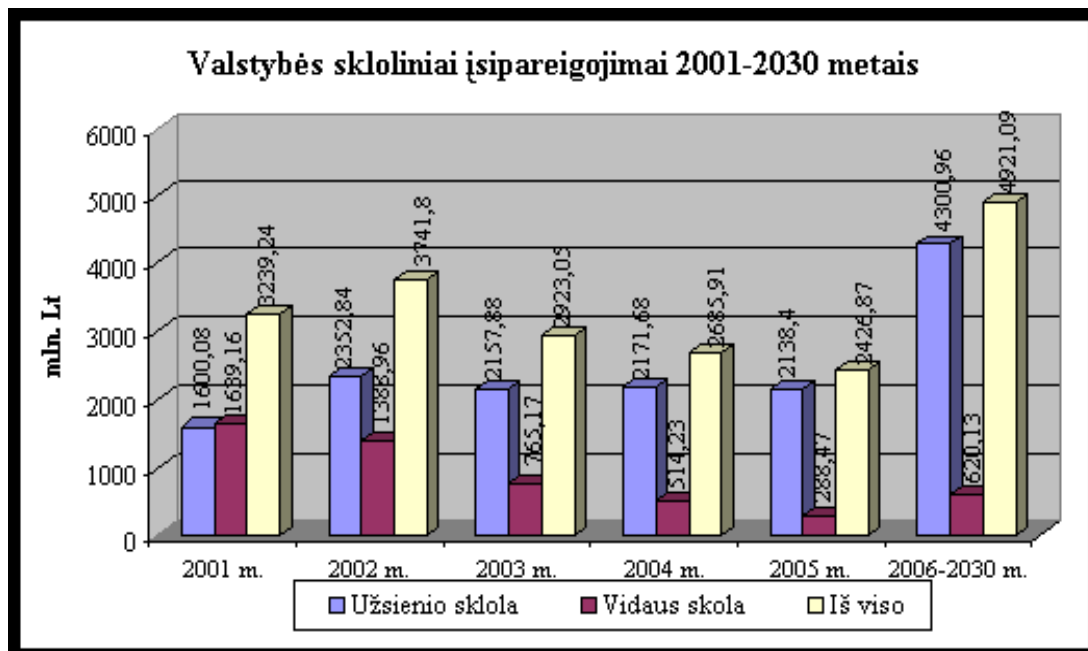

Diagrama 4

Užsienio skolos išraiška litais pateikta naudojant oficialų lito ir užsienio valiutų 2001-06-30 kursų santykį.

Į skolinių įsipareigojimų sumą neįtraukti garantijų institucijų prisiimti įsipareigojimai.

Valstybės kontrolė, vykdydama Kompleksinių veiksmų planą, parengtą vykdant Lietuvos Respublikos Prezidento 2000 m. rugsėjo 1 d. dekretą Nr.985, atliko 43 šalies ūkio subjektų, turinčių finansinių sunkumų, valstybės vardu ir su valstybės garantija gautų paskolų gavimo, panaudojimo efektyvumo bei finansinės būklės ir paskolų grąžinimo galimybių įvertinimą (jo rezultatai pateikti Nuolatinei tarpžinybinei komisijai nemokių įmonių problemoms spręsti).

Valstybės kontrolė taip pat atliko valstybės vardu ir su valstybės garantija gautų paskolų gavimo, jų panaudojimo efektyvumo, grąžinimo galimybių bei finansinės veiklos įvertinimą 141 šalies ūkio subjekte (įmonėse, akcinėse bei uždariose akcinėse bendrovėse). Finansinės būklės vertinimas buvo atliekamas remiantis šių ūkio subjektų 2000 metų finansinės atskaitomybės duomenimis. Nustatyta, kad bendras šių ūkio subjektų įsiskolinimas už gautas valstybės vardu ir su valstybės garantija paskolas 2000-12-31 buvo 3738,81 mln. Lt (29,38 proc. visos valstybės skolos). Dalis analizuotų įmonių jau 1999-2000 metais buvo nemokios arba jų nuosavas kapitalas buvo mažesnis nei 2/3 įstatinio kapitalo. Apie tai Valstybės kontrolė informavo Lietuvos Respublikos Seimo Biudžeto ir finansų bei Ekonomikos komitetus, Lietuvos Respublikos Vyriausybę ir Finansų ministeriją.

Tik 17 tikrintų ūkio subjektų (12,06 proc.) visi analizuojami finansinę ir ūkinę būklę apibūdinantys rodikliai yra pakankami (geri arba patenkinami), t. y. jie gali laiku ir reikiamais dydžiais grąžinti paskolas bei mokėti palūkanas.

Iš bendro analizuotų ūkio subjektų skaičiaus 69 įmonės (48,94 proc.) yra nemokios, t. y. jos negali laiku ir nustatytu dydžiu grąžinti gautų paskolų bei mokėti palūkanų. Šių įmonių 2000-12-31 įsiskolinimas Finansų ministerijai ar kitiems kreditoriams sudaro 2917,1 mln. Lt (į šią sumą neįskaičiuotos mokėtinos palūkanos bei priskaičiuoti delspinigiai), arba 78,02 proc. nuo bendro analizuotų ūkio subjektų įsiskolinimo.

8 įmonėms yra paskelbtas bankrotas ar vykdomos likvidavimo procedūros.

Turintiems finansinių sunkumų ir laiku negrąžinantiems paskolų bei nemokantiems palūkanų ūkio subjektams pratęsimi paskolų grąžinimo terminai arba jiems suteikiamos naujos paskolos (su Finansų ministerija sudaromos skolų grąžinimo sutartys padengtos paskolos dalies sumai).

Analizuojant Finansų ministerijos, kaip valstybės garanto vykdytojos, mokėjimus užsienio kreditoriams už ūkio subjektus, nustatyta, kad per 1993–2000 metus ministerija valstybės biudžeto (valstybės skolos aptarnavimo išlaidomis) bei kitomis lėšomis iš viso sumokėjo 338445,3 tūkst. Lt.

Vien tik per 2000 metus Finansų ministerija atsiskaitymams su užsienio kreditoriais už ūkio subjektus, turinčius finansinių sunkumų, panaudojo 98446,3 tūkst. Lt paskolų rizikos sąskaitos lėšų (iš jų 84,5 mln. Lt valstybės biudžeto asignavimų), tačiau ūkio subjektai į šią sąskaitą grąžino tik 18,2 proc. lėšų (17893,1 tūkst. Lt).

Atlikta 141 ūkio subjekto finansinės atskaitomybės analizė rodo, kad daugiau nei 50 procentų įmonių, gavusių paskolas valstybės vardu bei su valstybės garantija, ūkinė-finansinė būklė yra nepatenkinama ir jos negalės nustatyti laiku ir dydžiu grąžinti paskolų bei mokėti palūkanų (šių ūkio subjektų 2000-12-31 įsiskolinimas sudaro 78 proc. viso įsiskolinimo).

Įvertinus tai, kad 2002 metų valstybės skoliniai įsipareigojimai už ūkio subjektus iš viso sudaro 980,55 mln. Lt, o daugiau nei 50 proc. visų ūkio subjektų, gavusių paskolas valstybės vardu ar su valstybės garantija, finansinė būklė bei finansiniai rodikliai yra nepatenkinami, darytina prielaida, kad žymi dalis įsipareigojimų turės būti padengta valstybės biudžeto lėšomis. Bendri valstybės įsipareigojimai yra 3741,8 mln. Lt, iš jų įsipareigojimai už Vyriausybės vertybinius popierius - 2427,61 mln. Lt bei biudžetinių įstaigų ir organizacijų įsipareigojimai - 333,64 mln. Lt.

2. VALSTYBĖS GRYNOJO SKOLINIMOSI LIMITO BEI KITŲ SKOLOS RODIKLIŲ LAIKYMO SI VARTINIMAS

Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo (1999-12-23 Nr.VIII-1503) 9 str. yra nustatytas 1 600 000 tūkst. litų 2000 metų valstybės grynojo skolinimosi limitas, taip pat nustatyta, kad grynojo skolinimosi dydis fiksuojamas biudžetinių metų paskutinę kalendorinę dieną Finansų ministerijos nustatyta tvarka.

Lietuvos Respublikos finansų ministro 2000-01-13 įsakymu Nr. 3a patvirtintos Valstybės grynojo skolinimosi dydžio skaičiavimo taisyklės, kurios numato valstybės grynojo skolinimosi tikslinimą kartu su valstybės skola iki kitų metų trečiojo ketvirčio.

Ataskaitos Aiškinamajame rašte nurodyta, kad valstybės grynasis 2000 metų skolinimasis sudarė 777,1 mln. litų, tačiau, Valstybės kontrolės skaičiavimais, šis skolinimasis sudarė 777,3 mln. Lt (777299,8 tūkst. Lt) ir neviršijo įstatymu nustatyto (1600 mln. Lt).

Be įstatymu nustatyto valstybės grynojo skolinimosi rodiklio, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998-12-24 nutarimu Nr.1504 buvo patvirtinti Valstybės vidutinės trukmės skolinimosi politikos tikslai bei valstybės skolos dydį ribojantys rodikliai. Vyriausybė minėtu nutarimu buvo nustačiusi, kad bendra valstybės skola iki 2001 metų neturi viršyti 24 procentų bendrojo vidaus produkto, tačiau 1999 ir 2000 metais šis rodiklis buvo gerokai viršytas (atitinkamai 28,3 ir 28,32 procento). 2000 metais taip pat buvo viršytas Vyriausybės nustatytas užsienio skolos bei bendrojo vidaus produkto santykinis rodiklis - 2000-12-31 jis sudarė 22,03 procento (nuo 2000-01-06 šis rodiklis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999-12-30 nutarimu Nr.1505 nebenustatomas).

Be šių valstybės skolą ribojančių rodiklių, 2000-12-31 galiojo ir tokie rodikliai:

- valstybės išlaidų palūkanoms už paskolas (nustatytas – ne daugiau 15,0 proc. patvirtintų metinių valstybės biudžeto pajamų, faktinis – 11,9 procento);
- trumpalaikės skolos dalis visoje valstybės skoloje (nustatytas – ne daugiau 25 proc. visos valstybės skolos, faktinis – 9,05 proc.);
- UAB Žemės ūkio paskolų garantijų fondo įsipareigojimai (nustatytas – 240,5 mln. Lt, faktinis – 215,75 mln. Lt);
- UAB draudimo įmonės “Lietuvos eksporto ir importo draudimo” įsipareigojimai (nustatytas – 30,0 mln. Lt, faktinis – 12,6 mln. Lt);
- nuolat stengtis pagerinti valstybės tarptautinį kredito reitingą (2001 m. gegužės 16 d. Tarptautinė kredito reitingų agentūra Fitch IBCA padidino reitingą ilgalaikėms paskoloms užsienio valiuta nuo BB+ iki BBB-).

Kiti svarbūs valstybės skolos dydį ribojantys rodikliai (valstybės skolos santykiniai dydžiai su bendruoju vidaus produktu, valstybės biudžeto pajamomis ir eksporto apimtėmis) tikrinamuoju laikotarpiu norminiais aktais nenustatyti.

Vertinant valstybės skolos ir valstybės biudžeto pajamų santykį, nustatyta, kad Valstybės kontrolės analizuojamuoju laikotarpiu, išskyrus 1997 metus, šis rodiklis turėjo tendenciją didėti: 1996 metais jis buvo 158,1 proc., 1997 metais – 131,8 proc., 1998 metais – 149,3 proc., 1999 metais – 204,4 proc. ir 2000 metais – 220,1 proc. Tai rodo vis didėjančią valstybės skolinimosi naštą valstybės biudžetui.

3. IŠLAIDŲ, SUSIJUSIŲ SU VALSTYBĖS SKOLOS APTARNAVIMU, VERTINIMAS

Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymu valstybės skolos aptarnavimo išlaidoms buvo skirta 871113 tūkst. Lt asignavimų, iš jų 804320 tūkst. Lt – paprastosioms ir 66793 tūkst. Lt – nepaprastosioms išlaidoms.

Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto įvykdymo apyskaitos duomenimis, valstybės skolos aptarnavimo išlaidos sudaro 869077,9 tūkst. Lt, iš jų nepaprastosios išlaidos – 66793,1 tūkst. Lt.

Valstybės skolos aptarnavimo išlaidos 2000 metais sudarė 13,11 procento visų valstybės biudžeto išlaidų.

Finansų ministerijoje iki šiol nenustatyta personalinė atsakomybė už valstybės skolos aptarnavimui skirtų asignavimų valdymą ir naudojimą pagal paskirtį.

Išanalizavus valstybės skolos aptarnavimo išlaidų dinamiką per pastaruosius trejus metus, nustatyta, kad šių išlaidų apimtys nuolat didėja. Valstybės skolos aptarnavimo išlaidos 1998 metais sudarė 486219,8 tūkst. Lt, 1999 metais – 684419,0 tūkst. Lt, 2000 metais – 869077,9 tūkst. Lt. Minėtos 2000 metų išlaidos, palyginti su 1998 ir 1999 metais, padidėjo atitinkamai 382858,1 tūkst. Lt, arba 1,8 karto, (178,7 proc.) ir 184658,9 tūkst. Lt, arba 1,3 karto (127 proc.).

Didžiausią valstybės skolos aptarnavimo išlaidų dalį sudaro mokėtinos palūkanos už valstybės skolą – 79,2 proc. ir paskolų, gautų valstybės vardu ir su valstybės garantija, specialūs atidėjimai – 10,7 proc.

Iki 2001 metų valstybės skolos aptarnavimo išlaidos buvo tvirtinamos pagal atskirą programą, tačiau Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2001-01-10 nutarimu Nr.25 “Dėl 2001 metų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimų paskirstymo pagal tvirtinamas programas patvirtinimo” Finansų ministerijai 2001 metų asignavimus paskirstė pagal tris programas. Asignavimai, skirti valstybės skolos aptarnavimo išlaidoms, yra patvirtinti kartu su kitiems tikslams skirtais asignavimais pagal vieną programą - “1.2 Finansų politikos planavimas ir įgyvendinimas”. Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimų paskirstymas turi būti aiškus ir informatyvus, todėl netikslinga valstybės biudžeto asignavimus, naudojamus skirtingiems tikslams, tvirtinti pagal vieną programą.

Finansų ministerijos Iždo departamentas 2000 metais 84504,9 tūkst. Lt valstybės biudžeto asignavimų, skirtų valstybės skolos aptarnavimo išlaidoms, pervedė į Valstybės skolos valdymo departamento paskolų rizikos sąskaitą specialiams atidėjimams paskolų, gautų valstybės vardu ir su valstybės garantija, t.y. atsiskaitymams su užsienio kreditoriais už ūkio subjektus, turinčius finansinių problemų.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1998-01-12 nutarimu Nr.29 patvirtino paskolų rizikos sąskaitos lėšų šaltinius ir šių lėšų naudojimo tvarką, pagal kurią paskolų rizikos sąskaitos lėšas sudaro ne tik valstybės biudžeto lėšos, skirtos atsiskaitymams su užsienio kreditoriais už ūkio subjektus, turinčius finansinių sunkumų, bet ir kitos lėšos, nurodytos minėtame nutarime.

Valstybės skolos valdymo departamentas 2000 metais atsiskaitymams su užsienio kreditoriais už ūkio subjektus, turinčius finansinių sunkumų, panaudojo 98446,3 tūkst. Lt iš paskolų rizikos sąskaitos. Pagal minėtą Paskolų rizikos sąskaitos sudarymo ir lėšų, esančių šioje sąskaitoje, naudojimo tvarką negalima nustatyti, kokią dalį paskolų rizikos sąskaitos lėšų ir kokią dalį valstybės biudžeto lėšų Finansų ministerija panaudojo atsiskaitymams už ūkio subjektus.

Valstybės kontrolės nuomone, Finansų ministerija nepakankamai efektyviai taikė Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatymo 10 straipsnyje numatytas sankcijas skoloms išieškoti. Finansų ministerija 2000 metais atsiskaitymams už ūkio subjektus, turinčius finansinių sunkumų, panaudojo 98446,3 tūkst. Lt iš paskolų rizikos sąskaitos, ūkio subjektai gražino tik 17893 tūkst. (Lt 18,2 proc.).

4. VALSTYBĖS KONTROLĖS PASTABOS DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS SKOLOS 2000 m. ATASKAITOS PAGAL SKOLOS PRIEMONĖS TIPĄ

Valstybės kontrolė esminių pastabų dėl Lietuvos Respublikos valstybės skolos 2000 m. ataskaitos pagal skolos priemonės tipą neturi.

Ataskaitos vertinimo metu nustatyti kai kurie netikslumai neturėjo įtakos bendrai 2000-12-31 valstybės skolos sumai. Dėl operacinių sistemų, Finansų ministerijoje naudojamų valstybės skolos bei skolos registrų apskaitai, nesuderinamumo nustatytas 1 tūkst. Lt skirtumas tarp skolos registruose ir Ataskaitoje pateiktų duomenų (Ataskaitos 2.1 eilutėje nurodyta 1 tūkst. Lt didesnė, o 2.2 eilutėje – 1 tūkst. Lt mažesnė suma).

Taip pat nustatyta neatitikimų pateikiant Ataskaitoje duomenis apie valstybės užsienio netiesioginę skolą (užsienio netiesioginė ilgalaikė skola Ataskaitoje turėjo būti nurodyta 11119 tūkst. Lt didesnė, o užsienio netiesioginė trumpalaikė skola – 11119 tūkst. Lt mažesnė).

5. PASTABOS DĖL VALSTYBĖS SKOLOS VALDYMO

Valstybės skolos įstatyme nustatyta, kad Finansų ministerija privalo:

- Tvarkyti valstybės skolos apskaitą ir atskaitomybę. Finansų ministerijoje šią apskaitą tvarko Valstybės skolos valdymo departamentas. Pažymėtina, kad nuo 2000-06-13 pasikeitus departamento struktūrai nauji Valstybės skolos valdymo departamento ir jo skyrių nuostatai patvirtinti tik 2001-04-02 finansų ministro įsakymu Nr.94. Skyriai, vykdydami valstybės skolos apskaitą, tvarko skolos registrus, kurių duomenys atnaujinami vadovaujantis skolinių įsipareigojimų analitine apskaita, kuri tvarkoma pagal finansinių operacijų, susijusių su valstybės skolinių įsipareigojimų tvarkymu, pirminius ir apskaitos dokumentus.
- Registruoti visas vidaus ir užsienio paskolas, paskolas su valstybės garantija ir kitus skolinius įsipareigojimus. Visi Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais numatyti skolos registrai sudaryti.
- Saugoti visų paskolų sutarčių ir visų valstybės garantijų dokumentų originalus.
- Apibendrinti ir planuoti paskolų poreikį, rengti skolinimosi programų projektus. Valstybės skolos valdymo departamente Valstybės skolos planavimo ir rizikos valdymo skyrius planuoja valstybės skolinimosi poreikį, rengia metines (trimeses) skolinimosi programas, formuoja valstybės skolinimosi politiką, ją analizuoja bei prognozuoja jos tolesnes kryptis, organizuoja informacinės medžiagos, reikalingos valstybės kredito reitingui nustatyti, surinkimą ir pateikimą, rengia ir platina informacinę medžiagą apie valstybės skolą visuomenei, valstybinėms institucijoms, tarptautinėms organizacijoms bei reitingo agentūroms.
- Kontroliuoti paskolų išdavimą, gražinimą, naudojimą ir kitų finansinių įsipareigojimų, susijusių su paskolomis, vykdymą. Atvejų, kad Finansų ministerija nevykdytų valstybės skolinių įsipareigojimų, nenustatyta.
- Vykdyti skolininkų arba skolininkų, už kurių įsipareigojimų įvykdymą garantuoja valstybė, finansinės būklės analizę, grupuoti paskolas ir kitus turinius įsipareigojimus, apskaityti specialiųjų atidėjimų poreikį. Finansų ministerija nepakankamai efektyviai taikė Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatymo numatytas sankcijas skoloms išieškoti. Ministerija 2000 metais priėmė 18 sprendimų dėl skolų išieškojimo iš skolininkų, neįvykdžiusių įsipareigojimų, sąskaitų bei viena sprendimą dėl turto arešto pritaikant sankcijas iš viso už 140102,9 tūkst. Lt įsiskolinimus, išieškota - 1804,7 tūkst. Lt (1,29 proc.). Ministerija 2000 metais atsiskaitymams už ūkio subjektus, turinčius finansinių sunkumų, panaudojo 98446,3 tūkst. Lt paskolų rizikos sąskaitos lėšų, ūkio subjektai ministerijai gražino 17893,1 tūkst. Lt, arba tik 18,2 procento ministerijos panaudotų lėšų.
- Pasibaigus biudžetiniams metams įsiskolinimų likučius derinti su kreditoriais. Įsiskolinimų likučiai pagal visus registrus buvo derinti su kreditoriais, išskyrus paskolų, gautų iš Pasaulio banko.

Siekiant mažinti valstybės skolos valdymo riziką, buvo ilginama valstybės skolinių įsipareigojimų trukmė.

Finansų ministerija 2000 metams nustatė 3371,303 mln. Lt tiesioginio valstybės skolinimosi poreikio, 1127,0 mln. Lt – netiesioginio ir grynojo - 1559,741 mln. Lt (Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymu buvo patvirtintas 1600,0 mln. Lt grynojo skolinimosi limitas). Bendra 4498,303 mln. Lt valstybės skolinimosi 2000 metais suma taip pat nurodyta ir 2000–2002 metų valstybės skolinimosi programoje.

Faktiškai per 2000 metus pasiskolinta (gauta) 3627505,7 tūkst. Lt (pagal 2000 metais pasirašytus skolos įsipareigojamuosius dokumentus buvo numatyta 4296093,7 tūkst. Lt), iš jų gražinta 14180 tūkst. Lt.

Per 2000 metus buvo išleistos dvi 325 mln. eurų (1209,39 mln. Lt) euroobligacijų emisijos, už kurias sumokėta 56093,66 tūkst. Lt palūkanų.

Gautos lėšos už minėtas euroobligacijas buvo panaudotos pagal paskirtį (biudžeto deficitui finansuoti, izdo srautams subalansuoti, probleminėms paskoloms ir vidaus skolai padengti, taip pat kitiems tikslams).

Šių lėšų panaudojimo pažeidimų nenustatyta (minėtos euroobligacijos nėra tikslinės paskirties), tačiau dalį lėšų, gautų už euroobligacijų 250 mln. eurų emisiją, Valstybės kontrolės nuomone, Finansų ministerija panaudojo neefektyviai. Už šią euroobligacijų emisiją 2000-02-22 gauta 970593732,05 Lt.

Dalis šių lėšų kelis mėnesius nebuvo panaudotos arba laikinai laisvos lėšos nebuvo investuotos. Iki 2000-04-30 panaudota tik 59,3 procento gautų lėšų. Dalį nepanaudotų lėšų Finansų ministerija laikė pagal indėlio sutartis Lietuvos banke, už kurias gauta 5376,9 tūkst. Lt palūkanų, tačiau pagal indėlio sutartis buvo nustatytos kur kas mažesnės palūkanos (3,54–5,83 proc.) nei euroobligacijoms (7,605 ir 7,6075 proc.).

Be šios VVP emisijos, 2000 metų vasario-kovo mėnesiais buvo išplatinta (vidaus rinkoje) 40 mln. Lt vertės obligacijų, sausio-kovo mėnesiais 142,85 mln. vertės išdo vekselių, gauta 3,6 mln. Lt Pasaulio banko paskolų bei išplatinta taupymo lakštų už 2,65 mln. Lt.

Bendra 2000 metų sausio-kovo mėnesiais gautų už VVP (vidaus ir užsienio rinkose) bei užsienio paskolas lėšų suma (1176,7 mln. Lt) neviršijo valstybės 2000 metų skolinimosi poreikio, nustatyto pirmajam ketvirčiui, dydžio (1225,076 mln. Lt).

Valstybės kontrolės nuomone, iki šiol nėra nustatyta aiškių kriterijų, kuriais remiantis būtų nustatomi VVP emisijų užsienio rinkose išleidimo terminai ir apimtys.

6. VALSTYBĖS KONTROLĖS SIŪLYMAI

Siekdami išspręsti minėtas problemas, siūlome:

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybei patvirtinti tarptautinėje praktikoje naudojamus ir valstybės skolos dydį ribojančius, rodiklius, susijusius su bendruoju vidaus produktu, valstybės biudžeto pajamomis bei eksporto apimtimis.
2. Lietuvos Respublikos finansų ministrei D.Grybauskaitei:
 - 2.1. Parengti ir patvirtinti valstybės skolos 2002 metų ataskaitos formą ir jos sudarymo tvarką bei metodiką valstybės skolos rodikliams skaičiuoti.
 - 2.2. Efektyviau taikyti Valstybės skolos įstatyme numatytas sankcijas ūkio subjektams, laiku negražinantiems paskolų ir/ar laiku nemokantiems palūkanų.
 - 2.3. Parengti ir atitinkamu teisės aktu įteisinti aiškius kriterijus, kuriais vadovaujantis būtų nustatomos Vyriausybės vertybinių popierių emisijų užsienio rinkose išleidimo apimtys bei terminai.
 - 2.4. Parengti ir pateikti Vyriausybei tvirtinti 2002 metų valstybės skolos aptarnavimo išlaidų programos tikslus, uždavinius, vertinimo kriterijus, taip pat atskirai nurodyti asignavimus, skirtus mokėtinoms palūkanoms už valstybės skolą, ir asignavimus, skirtus paskolų, gautų valstybės vardu ir su valstybės garantija, specialiesiems atidėjimams.
 - 2.5. Paskirti Finansų ministerijoje atsakingus asmenis už valstybės skolos aptarnavimui skirtų asignavimų valdymą ir naudojimą pagal paskirtį.
 - 2.6. Organizuoti valstybės skolos apskaitos kompiuterinių operacinių sistemų suderinimą.

7. BENDROJI NUOMONĖ

Valstybės kontrolė savo išvadoje dėl 1999 metų valstybės skolos nurodė, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės parengtoje 1999 metų apyskaitoje nepakanka pateiktų duomenų įvertinti, ar skolinantis buvo laikomasi Valstybės skolos ir 1999 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymuose numatytos lėšų panaudojimo paskirties. Apyskaitoje nebuvo pateikta duomenų apie valstybės skolinimosi ir paskolų gražinimo mastus valstybės vardu gautoms bei skolintoms lėšoms gražinti ir Lietuvos Respublikos įstatymais pripažintai valstybės vidaus skolai dengti. Valstybės kontrolė nustatė, kad valstybės skola Apyskaitoje nurodyta 101308 tūkst. Lt mažesnė.

Valstybės kontrolės nuomone, išskyrus aukščiau išdėstytus dalykus, Apyskaita visais reikšmingais atžvilgiais atspindi valstybės skolos 1999-12-31 padėtį ir kitimą. Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir Finansų ministerija neatsižvelgė į 2000 m. Valstybės kontrolės pateiktas pastabas bei nepateikė savo paaiškinimų dėl nurodytos 101 308 tūkst. Lt mažesnės valstybės skolos. Per 2000 metus padengus šį įsiskolinimą, valstybės skolos ataskaitoje 2000-12-31 šis įsiskolinimas nefiksuotas.

Valstybės kontrolė atliko Lietuvos Respublikos Vyriausybės pateiktos Valstybės skolos 2000 metų ataskaitos pagal skolos priemonės tipą įvertinimą. Už valstybės skolos apskaitą ir atskaitomybę atsakinga Finansų ministerija, o už ataskaitos apie valstybės skolą pateikimą - Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Valstybės kontrolei įstatymu pavesta pareikšti savo nuomonę apie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pateiktą valstybės skolos ataskaitą.

Valstybės kontrolė Ataskaitos vertinimą atliko remdamasi Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės darbu reglamentuojančiais teisės aktais. Tikrinimo metu buvo surinkta pakankamai įrodymų nuomonei dėl valstybės skolos pareikšti.

Valstybės kontrolės nuomone, Lietuvos Respublikos valstybės skolos 2000 metų ataskaita pagal skolos priemonės tipą visais reikšmingais atžvilgiais atspindi valstybės skolos 2000-12-31 padėtį ir jos kitimą.

Valstybės kontrolieriaus pavaduotojas Steponas Tamošiūnas
Valstybės turto kontrolės skyriaus viršininkas Viktoras Švedas